

sorozatainak egybeállításával ezentúl is jó szolgálatot tehetnek még a szerkesztők, s legokosabb, ha beérik az adatok egyszerű újraközlésével. Földessy, mint már említettem, jónak látta némi kis maliciózus pótlékkal megszerezni az említett sorozatot. Annak, ha célszerű nem volt is, legalább még volt jelentése. Mi értelme lehet azonban a 75. lap alján olvasható szerkesztői jegyzetnek? A Hét-nek u. i. egy Hatvany Lajost csipkedő cikke említést tesz ez utóbbinak ily című előadásáról: „A magyar alanyi költészet *Arany Jánostól Ady Endréig*.” Ehhez a címhez jegyzi meg kifürkészhetetlen bölcseséggel a „*Szerk.*” (melyik?) a következőket: „Érdekes jelenség, ami leginkább mutatja az idők megváltozását, hogy a forradalmak után egy keresztény sajtóvállalat kiadásában majdnem ugyane cím alatt jelent meg egy kis füzet: *Aranytól — Adyig*. — Írta Horváth János.” Mi lehet ebben az érdekes? — hiába töröm rajta a fejemet. Mi köze kis füzetem címének a sajtóvállalathoz, amelynek kiadtam? S ha a címekben van valami egyező részlet, van-e a tartalmakban is? Mi jelzi itt az idők változását?

Földessy különben az Ady-magyarázatban legerősebb. Ebbe vágó cikke kettő is van a kötetben. Ő kezeken tagadja, hogy Ady érthetetlen volna, s valóban sok nehezen érthetőt sikerült már neki megmagyaráznia. Eljárása igen egyszerű és helyes: Adyt magából Adyból magyarázza; amely soron, vagy szakszon fennakad, ahhoz összekeresgéli Ady összes műveiből a rokon képeket, szimbolumokat, látomásokat. Így, ami egyenként és elszigetelten érthetetlennek tetszett, csoportosan és egymás világánál feltárja jelentését. Ady képzeletvilága apránként tisztázódik, s néhány alapvető szimbolum állandó sugalmazottjának tetszik. Ezek egész pályáján végigkísérik, mintegy ostromlóják őt, elő-előbukkannak, társulnak más képzetekkel, gazdagoznak, fejlődnek, s végül egy-egy darabban teljes kifejezésre jutnak el. Aki Adyt érteni akarja, annak az egész Adyt ismernie kell. Ebben nagy igazság van. De akkor nem igen csodálkozhathatni rajta, hogy érthetlensége, homálya miatt oly sok volt a panasz. Földessy cikke egyenest igazolása

annak, amit Adyval szemben „értetlenségnek” volt szokás mondani. „Hogy kell Adyt olvasni?” — kérdi cikke címében Földessy, s felel rá úgy hogy egyetlen költeménye megértésével húsz lapon keresztül foglalkozik.

De nem furcsán hangzik-e ugyanezen Földessynek egy másik cikkében ez az állítás: „Ady költői beszéde a legesodálatosabban egyszerű, akárcsak a Petőfié?” Igen, nagyon egyszerű, ha már Földessy-féle évtizedes munkával a végére jártunk. Egyelőre azonban azt látjuk, hogy ő maga is javítani kénytelen egy-egy korábbi magyarázatát, Hatvany Lajoséiból pedig egész csoportot helyreigazítani. Ez talán mégsem vall Petőfi-féle egyszerűsére.

Földessy nemcsak magyarázója, hanem a legelfogultabb rajongója is Adynak. Rajongásába belejátszik a filológus ámulata is az általa följegyzett rendszer „csodálatos” egyszerűségén. Pedig „versmotívumoknak” egy egész költői pályán végigbujkálását s átszövődését más költők műveiben is jól ismerjük, anélkül, hogy abban keresnők nagyságuk jogcímét.

Még egy pár megjegyzést minden rendszer nélkül.

Már megjelent cikkekről (mint itt pl. a Nagy Sándoré, Ignotusé) meg kellene mondani mikor s hol jelentek meg először. Oly szerzőkről, kiknek nevét a közönség még nem ismeri, jó volna megmondani, kik és mik ők; nem árt azt tudni adataik megítéléséhez. Az Ady-múzeumhoz egy bibliografiai rovat is hozzátartoznék, mely leltározná az Adyra vonatkozó eddigi irodalmat s folytatólagosan nyilvántartaná az ezutánit. Szent György-nap éjfele boszorkányos, babona-űző időpont: a 142. lapon olvasható találgatások helyett ez talán többet magyarázna. (L. Tompa Mihály: *A keresztútról*.) A 157. lapon olvasható magyarázat vajon nem a „fukar”-ral téveszti össze a „kufárt”? *Horváth János.*

Szindarab Csokonairól. A Lilladalkok és a Dorottya szerzője nem hiába bizonyítgatta egyik szép versében a lélek halhatatlanságát, szeleme ime tovább él: kedvre hangol eszméltet, sőt mint számos példa mutatja, földi sorsának ihlető ere-

jével alkotásra serkenti az utódokat. Ki ne ismerné Petőfi jóízű költeményét a csapat, papot, mindent felejtő bohémről? S ezenkívül is ki győzné felsorolni, hány szépírónk vette tollára versben és prózában a kora véget ért, híres debreceni költő nevét? Alig ére vége, hogy Csathó Kalmánnak róla szóló regénye — a Földiekkel játszó égi tünemény — megjelent. Nem sokkal utána a debreceni színházban Oláh Gábor színműve (Jött éve csodáknak...) elevenítette föl alakját, melynek színpadra vitelével — másokat nem is említve — már Szigligeti Ede megpróbálkozott (Csokonai szerelme).

Újabban Halis István adta ki Nagykanizsán *Csokonai Vitéz Mihály kalandja* címen háromfelvonásos „történeti vígjáték”-át, mely a költő életének egy állítólagos epizódját dramatizálja. A darab szerint Csokonai csurgói tanító korában Nagykanizsán, a napóleoni háborúk idején, keresztül viszi, hogy barátja, Szobovics János titkos jegyesevel, egy Marics Liza nevű árva leánnyal, kapzsi gyámjára akarata ellenére házasságot köthessen. A költő a megszóktetett menyasszonnyal csatlakozik a fölkelő seregnek Egerszegre ajándékot vivő küldöttségéhez. Ut közben a franciák kezébe jutnak, de nem esik bántódásuk, sőt Csokonai ügyeskedése folytán egy halálra szánt magyar legény életét is megmentik és a már említett jegyeseken kívül egy jobbágyorsorban élő szerelmes pár frigye is papi áldásban részesül. Hogy a befejezés annál vígabb legyen, végül a küldöttség tagjai csellel megfutamítják az őket fogvatartó franciákat.

Az inkább címénél, mint előadásánál fogva érdekes darabban igen vékony erű a neveltető elem. Cselekvényének a valószínűség rovására való fejlesztése emlékeztet ugyan a vígjátékokra, de a színmű a maga egészében voltaképpen egy nem túlságosan ötletes adomásnak drámai formájú kiszélesítése, melyben mindössze A reményhez c. vers s az esetnek Csokonai nevéhez fűzése képviseli a történetileg egyénítő vonást. A darab azonban, bár külsőségeiben is műkedvelőre vall, tagadhatatlanul becsúszással készül. Látni ezt abból, hogy immár második kidolgozásban kerül a nyilvánosság elé. 1913-ban, mikor először jelent meg, az volt a

címe, hogy „*Ellenség kezében*”; ugyancsak „történeti vígjáték”-ként szerepelt, de akkor még négy szakaszra oszlott. Az átdolgozás folytán a mű megrövidült; az első felvonás kivételével a színhely megváltozott s a cselekvény bonyolításán is megállapítható a javító szándék. Mindezek a változtatások kétségtelenül javára váltak a darabnak.

Baros Gyula.

Tíz esztendő (1914—1924). Tíz esztendő publicisztikai termeléséből kiválogatta Milotay István azokat a cikkeket, amelyekről úgy érezte, hogy felülemelkednek a napi politika keretein, s tanulságot szolgáltatnak a magyarság állam- és nemzettestében véghement rettentő változás megértéséhez. A vaskos kötet olvasása közben alig is zavar bennünket egy-egy, az aktuális politika élet fanyarul éreztető „ad personam” megjegyzés, hanem annál bősegebben áradnak belőle a nemzeti egyéniség megóvását és biztosítását sürgető nagy gondolatok, amelyek — még emlékezhetünk rá — a nemzetnek hitben erősebb rétegeit oly sokat gyötörték, s Milotayban költői erejű kifejezőre találtak.

Nem a politikus, hanem a történetkedvelő szándékaival írjuk ezt a pár sort — hiszen ami a „Tíz esztendő”-ben van, az ma már nem politika, legfeljebb kijelölheti annak existenciáit — s ezt a könyvet nem tekintjük egyénekné, mint egy „histoire contemporaine” forrásának. Ebből a szempontból mindjárt sie-tünk megállapítani, hogy úgyszólván semmi útbaigazítást sem nyerünk belőle a politikai pártok történetéhez, mert az író e cikkeken több mint pártember, a ma benyomásaira is a történetfilozófus lelki berendezettségével reagál, s oly szerencsés — vagy szerencsétlen —, hogy az ezerarcú nemzetéletet a leg-hatalmasabb mozgató erőkre egyszerűsítve látja meg.

Milotay nagy nemzetmentő ideálja a magyarság külső és belső öncélúságának biztosítása „s ezzel kapcsolatban olyan politikai, erkölcsi és szellemi értékek kultusza, amelyek nélkül ez az öncélúság elképzelhetetlen”. Tíz egynéhány évvel ezelőtt ráismert az író a magyar